

Vijftien Nederlanders in een Albanees wespennest

Eerste Nederlandse vredesmissie Nederlandse militairen nemen vaak deel aan vredesmissies. Nu weer in Mali. De eerste vredesmissie was al in 1914, in het net onafhankelijke Albanië. Majoor Lodewijk Thomson kreeg een standbeeld voor zijn daden daar. Was dat wel terecht?

Door onze redacteur BART FUNNEKOTTER

Majoor Lodewijk Thomson is een held. Hij staat op een voetstuk, letterlijk. Thomson heeft standbeelden in Groningen, Den Haag en Durrës, de stad in Albanië waar hij in juni 1914 dodelijk getroffen werd door een geweerkogel. Met zijn overlijden kwam er honderd jaar geleden een einde aan de Nederlandse vredesmissie in dit land, de eerste van een lange reeks van dit soort expedities waarvan de huidige uitzending naar Mali de meest recente is.

De Nederlandse en internationale pers volgde de lotgevallen van de vijftien Nederlandse officieren die deelnamen aan de missie op de voet. Al voor zijn dood wist Thomson, die een voortreffelijk contact onderhield met de meegereisde journalisten, daardoor grote roem te vergaren.

Maar is deze heldenstatus eigenlijk wel terecht? Nee, vindt Joep Zonne, van wiens hand vorige week het boek *Nederlandse militairen in een Albanees wespennest 1913-1914* verscheen. „Thomson was een praatjesmaker, iemand die pronkte met andermans veren”, licht hij toe. Als de missie in Albanië al een held kende, dan was dat bevelhebber kolonel Willem de Veer, zegt Zonne. „En die heeft nergens een standbeeld, terwijl hij onder zware omstandigheden goed werk heeft verricht.”

Zonne (64), een gepensioneerd Shell-medewerker, is tien jaar lang met zijn boek bezig geweest. Hij raakte geïnteresseerd in de missie naar Albanië toen hij onderzoek deed naar zijn stamboom. Daar trof hij Julius Hendrik Sonne aan, die als luitenant naar de Balkan reisde. Zonne bracht zijn levensloop in kaart en leverde zijn werk in bij het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) in Den Haag. Hij raakte er aan de praat. De uitkomst van het gesprek was dat hij ook de biografieën van de andere officieren ging onderzoeken. Een decennium later ligt het resultaat er: duizend pagina's waarin met vijftien levensverhalen het verhaal van de missie van dag tot dag is opgetekend.

Zonne verzamelde vijfendertig ordners met materiaal. Hij las niet alleen alle kranten en officiële gevechtsverslagen, maar ging ook op zoek naar afstammelingen van de Nederlandse Albanië-gangers. Bij hen vond hij brieven, dagboeken en later opgetekende herinneringen. „Vaak was ik de eerste onderzoeker die deze papieren onder ogen kreeg. Als bron kon ik de brieven het best gebruiken. Daarin blijven de schrijvers het dichtst bij de waarheid. In de overige geschriften zie je nogal eens dat de werkelijkheid wordt aangedikt.”

Een mooi voorbeeld van dit soort verdrinking is te vinden in de lezingen die luitenant Jan Fabius gaf na zijn terugkomst uit Albanië, zegt Zonne. Fabius schreef een boek, *Zes Maanden in Albanië*, en hield overal in Nederland voordrachten. Daarbij sprak hij geanimeerd over de harems die hij was tegengekomen tijdens zijn verblijf in de hoofdstad Durazzo, zoals Durrës toen genoemd werd. Nu waren daar helemaal geen harems, maar Fabius had al gauw door dat mensen zulke verhalen graag hoorden. Willen ze harems, dan krijgen ze harems, was zijn houding.”

De voorbereiding voor de Nederlandse missie naar Albanië begon in 1913. De jonge natie had een gendarmerie nodig en Nederland bood aan de opleiding hiervan voor zijn rekening te nemen. De militairen die aan de missie deelnamen, gingen om administratieve redenen uit dienst van het Nederlandse leger en werden onderdeel van de Albanese krijgsmacht. Zonne: „Om het voor hen aantrekkelijk te maken om mee te doen, werd hun rang verhoogd. Ook gingen ze er financieel flink op vooruit.”

De leiding van de missie kwam in handen van Willem de Veer, terwijl als onderbevelhebber Lodewijk Thomson werd aangesteld. Thomson was niet alleen militair, maar ook politicus. Hij was lid geweest van de Tweede Kamer. Zijn politieke ervaring zou wel eens goed van pas kunnen komen in de slangenkuil van Durazzo, dacht de Nederlandse regering. Rondom de troon van de uit Duitsland geïmporteerde koning Wilhelm zu Wied streken binnenlandse facties en buitenlandse mogendheden om macht en invloed.

Van het rustig opleiden van een politiemacht kwam dan ook weinig terecht. Met nauwelijks verholen steun van Griekenland vochten etnisch-Griekse opstandelingen tegen de Albanese gendarmes en hun Nederlandse officieren. De Albanese troepen zelf waren ook niet van onbesproken gedrag, zegt Zonne. „Het waren veelal bendes die zich hadden aangemeld om onder de vlag van de gendarmerie te kunnen plunderen.” De opleidingsmissie in Albanië werd dus al gauw een vechtmisssie.

Ook binnen het Nederlandse contingent was het met de vrede snel gedaan. Thomson was ambitieus en ondermijnde de autoriteit van De Veer. Hij overlegde achter diens rug om met de Albanese vorst en zijn ministers, terwijl hij via de Nederlandse pers zijn commandant probeerde zwart te maken.

Dit conflict kwam tot een hoogtepunt toen de *Nieuwe Courant* op 21 mei 1914 een artikel afdruckte waarin stond dat De Veer de macht over de politie uit handen had gegeven aan de Albanese minister van oorlog Essad pasja, zegt Zonne. „De Veer ging verhaal halen bij Thomson, maar die ontkende dat hij de bron was voor het stuk. Toen De Veer hem vroeg dat op zijn woord als officier te beloven, weigerde Thomson dat. Dat zegt natuurlijk genoeg.”

De Veer wilde Thomson naar huis sturen, maar die bleek zijn zaken goed op orde te hebben. De koning benoemde Thomson tot commandant van het leger, terwijl De Veer werd verzocht in de noordelijke plaats Scutari de gevechtshandelingen te gaan leiden. Dat zag De Veer niet zitten. Hij ging op verlof naar Nederland, en kwam pas op 29 juni terug.

Thomson kon maar kort genieten van zijn nieuwe status, want op 15 juni 1914 werd hij in Durazzo door een kogel in zijn nek getroffen – nog altijd is onduidelijk door wie die was afgevuurd. Zonne: „De ironie was dat hij op dat moment waarschijnlijk in gesprek was met een aantal journalisten. Zijn dood bevestigde de heldenstatus die hij voor zichzelf had gecreëerd.”

De overige officieren gingen in augustus terug naar huis, toen Nederland vanwege de toenemende oorlogsdreiging mobiliseerde. De terugkeer was voor sommigen ongelukkig. Er was geen plek meer voor hen bij hun oude eenheden, en ze kregen ondankbaar werk te doen, zegt Zonne. „Luitenant Gerard Mallinckrodt bijvoorbeeld moest na het uitbreken van de oorlog dienen in een kamp met geïnterneerde Belgische militairen. Daar was hij eind 1914 verantwoordelijk voor het neerslaan van een opstand, waarbij acht doden vielen. Een jaar later deserteerde hij en verdween naar het buitenland. Hij was onder meer kelner in Triëst, chauffeur in Wenen, stoeterijhouder op de poesta en hij diende in het Oostenrijkse leger aan het Roemeense front. Hij overleed in 1925 in Brazilië.”

Het verhaal van de Nederlandse missie in Albanië is geknipt voor een spannende film, denkt Zonne. Alle ingrediënten zijn aanwezig: twee rivaliserende bevelhebbers, een machteloze koning en de slinkse minister Essad pasja, die in het geniep een opstand tegen zijn eigen regering organiseerde. „Het is voor de Nederlandse officieren veel zwaarder geworden dan ze vooraf hadden gedacht.”

Joep Zonne: Nederlandse militairen in een Albanees wespennest 1913-1914. Kroniek van een hachelijke vredesmissie. Deel 1, 433 blz., deel 2 500 blz. Skandeberg Books. Utrecht. € 97,50.

Albanië Grootmachten maakten Duitse prins tot koning

De Albanezen kwamen in opstand tegen het Ottomaanse Rijk tijdens de Eerste Balkanoorlog (8 oktober 1912-30 mei 1913).

Albanië ontstond als zelfstandige natie op 28 november 1912 . Dat was toen Ismail Qemali de onafhankelijkheid uitriep.

De Europese grootmachten weigerden eerst Albanië te erkennen. Pas in het Verdrag van Londen (van 30 mei 1913), waarin de grenzen in de Balkanregio werden verschoven, kwam de omvang van de Albanese staat vast te staan. Die omvang was wel een stuk geringer dan de Albanezen hadden gewild.

Als staatshoofd kozen de grootmachten voor Wilhem zu Wied, een Duitse prins die nooit in Albanië was geweest. Hij arriveerde 7 maart 1914 in hoofdstad Durazzo. Na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog verloren de grootmachten hun interesse en verviel het land in chaos. Wilhelm verliet het land op 3 september 1914.

Dit artikel is verschenen in het NRC Handelsblad van donderdag 22 mei 2014 op pagina 10 & 11